

**Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams
Lietuvoje įvertinti**

**SOVIETŲ VYKDYTOS KARIŠKIŲ IR CIVILIŲ GYVENTOJŲ ŽUDYNĖS
1941 m. birželio 22 – 28 d.**

IŠVADOS

Patvirtintos Komisijoje
2003-12-17

1. **Teisinė padėtis 1941 m. birželio 22-28 d.** SSRS Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo saku Lietuvoje buvo paskelbta karo padėtis. Valstybės saugumo ir gynybos funkcijos perduotos karini apygardai, fronto ir armijų karo taryboms. Visos politiniai kalinių bylos perduodamos kariniams tribunolams.
2. **Kalinių evakuacija ir žudynių organizavimas.** Ufii kalinių evakuacijai buvo atsakinga SSRS NKVD Kaliningo valdyba ir jos vietiniai padaliniai talkinami NKVD konvojais kariuomenės daliniai. Kalinių evakuavimo problema buvo pradėta spręsti pagal vietinių NKVD-NKGB viršininkų flodinius nurodymus. Politinius kalinius numatyta arba išvežti, arba neesant tokių galimybių suaudyti be nuosprendžių. Išvežtiems politiniams kaliniams buvo nustatytas supaprastintas bylų nagrinėjimas ir beapeliacinis mirties bausmės vykdymas ūfii kontrevoliucinius nusikaltimus ir ypatingai pavojingus nusikaltimus nukreiptus prieš SSRS valdymo tvarką. Priimant nuosprendžius nebuvo paisoma sovietiniuose statymuose numatytų procesinių normų (neleista susipaflinti su bylomis, proceso metu nemokantiems rusų kalbos nebuvo vert j, nebuvo paisoma suimt j sveikatos b kl s).
 - a) **Politinių kalinių iš Kauno kalėjimo žudynės Červenėje ir Bigosove.** Červenės ir Bigosovo fludyns vienintel s atitiko ūi kategorijos evakuacijos ū schem, kuomet neesant galimybi evakuoti ū politiniai kaliniai buvo suaudomi. J likim nul m SSRS NKVD Kaliningo valdybos ir Baltarusijos SSR NKVD Kaliningo valdybos vadovai. Iš Kauno kalėjimo kaliniai, kurie buvo išvaryti iš Minsko kalėjimo (apie 75-100 kaliniai), gyv liko apie 40. Deimty s kit flymi lietuvi veik j ar paprast kinink, darbinink ir tarnautoj buvo nufludyti be teismo nuosprendžių. Tokiomis pat aplinkyb mis Gudijoje, Polocko rajone ir netoli Bigosovo stoties 1941 m. birželio 26 d. SSRS NKVD liaudies komisaro nurodymu buvo suaudyti 15 kaliniai (tarp j ir Nepriklausomyb s akto signataras K. Bizauskas)
 - b) **Telšių kalėjimo politinių kalinių žudynės Rainių miškelyje.** Lietuvoje tai buvo bene vienintel s fludyn s, po kuri neliko n vieno gyvo liudytojo. 76 politiniai kaliniai fludynes organizavo apskrities NKGB skyriaus, 8-osios armijos ir tel-i apskrities vykdomojo komiteto komisija. Vykdytojai ū NKGB darbuotojai ir 8-osios armijos kari-kiai.
 - c) **Pravieniškių lagerio kalinių ir sargybinių žudynės.** Pravieni-ki lageryje vykdyta akcija nuo kit fludyni skyr si masi-kumu ir tuo, kad buvo fludomi visi be išimties kaliniai ir j prifi r tojai su –eimomis (pastarieji buvo lietuviai). fludyn s netelpa ū kalinių evakuacijos pagal I kategorij ū r mus ir apie 260 flmoni fludyn s nebuvo minimos jokiuose slaptuose NKGB-NKVD dokumentuose.

- d) **Kitos civilių žmonių žudynės.** Kitose Lietuvos vietose nedidelės kalinių grupės buvo žudomos kartu su civiliais gyventojais. Juos savo iniciatyva žudė ne tik NKVD ir NKGB darbuotojai ar raudonarmiečiai, bet ir sovietiniai bei partiniai aktyvistai. Po kelių mėnesių buvo nužudyta kiekvienoje Lietuvos apskrityje vien tik tarus, kad būtų partizanai, arba pagal komunistų skundus (kaip nelojalūs ar priešingi sovietiniam valdymui asmenys), arba tapo kariškių savivalios aukomis. Iki vokeičių kariuomenės rengimo užfiksuota apie 40 grupinių žudynių, kurių metu aukomis tapo apie 700 žmonių.
- e) **Kariškių žudynės.** Karui prasidėjus, 29-ojo teritorinio šaulių korpuso daliniai buvo vertinti kaip politiškai nepatikimi. Lietuvių karių žudynės buvo susijusios tiek su prasidėjusiu sukilimu, tiek ir su raudonosios armijos vadovų sakymu nevykdymu. Karo pradžioje daugiau kaip 5500 lietuvių karių ginklu išsilaisvino iš sovietinių karių prievartos ir liko Lietuvoje. Išsilaisvindami žuvo arba dingo be žinių 120 lietuvių karių. 1931 karys vėl pateko į prievartą be žinių su draugais, nors karo pradžioje prievarta ar savanoriškai pasitraukė iš Lietuvos teritorijos. Apie 20 proc. jų buvo suimti ir nugabenti į lagerius. Kiti žuvo tarnaudami Raudonosios armijos daliniuose ir tik mažuma jų 1945 m. grįžo į Lietuvą.

3. **Civilių gyventojų žudynių pasekmės.**

a) Prasidėjus karui pradėtas fizinis kitokių pačių žmonių, pirmiausia buvusių lietuvių tautinių organizacijų narių, naikinimas nesusaistytas jokiomis sovietinėmis statymais ir paremtas tik žodiniiais NKGB-NKVD vadovų nurodymais ir slaptomis neteisėtomis direktyvomis. NKVD ir NKGB pareigūnai ir kariai 1941 m. birželio 22-28 d. nužudė apie 400 kalinių ir apie 700 civilių žmonių.

b) Lietuvos visuomenei apie civilių gyventojų ir kalinių žudynes tapo žinoma beveik iš karto. vykdytos ekshumacijos, masiniai aukų palaidojimai ir perlaidojimai liudijo apie komunistinio-bolševikinio teroro mastą. Tuo pačiu metu, vokiečių okupacijos sąlygomis tai buvo panaudota skleidžiant visuomenėje nacionalsocializmo doktrinas, skatinant tautinio nepakantumo nuotaikas ir atsakomybę už žudynes perkeliant į bendruomenės atstovams.

Pirmininkas

Emanuelis Zingeris

Vykdantis direktorius

Ronaldas Raškis